

TELEGRAFUL ROMANU.

Telegrafu este de done ori pre septemana: Dumineca si Joi'a. — Prenumeratiunea se face in Sabiu la expeditur'a foiei pre afara la c. r. poste cu bani gat'a prin scrisori francate, adresate catre expeditura. Pretiulu prenumeratiunei pentru Sabiu este pre anu 7 fl. v. a. ear pre o jumetate de anu 3 fl. 50. Pen-

Nr 18 ANULU 'XXI.

Sabiu, in 416 Martiu 1873.

tru celelalte parti ale Transilvaniei s pentru provinciile din Monarchia pre unu anu 8 fl. iera pre o jumetate de anu 4 fl. v. a. Pentru princ. si tieri s'reine pre anu 12 1/2 anu 6 fl. Insetatele se platescu pentru intai'a ora cu 7 cr. sirulu, pentru a dou'a ora cu 5 1/2 cr. si pentru a trei'a repetire cu 3 1/2 cr. v. a.

Conferinti'a românilor din fundul regescu.

Sabiu, 3 Martiu 1873.

Conformu apelului comitetului nationalu dto 16/28 Fauru a. c. publicatu in nr. 14 alu foiei nostre a fostu alalta-eri si eri o conferinti'a de barbati inteligenti români din tote partile fundului regescu.

Erâ unu aspectu insulfetitoriu pentru totu românulu vediendu pre românii, carii, dupa trecutul loru celu mai recentu politicu, erau de diferite colori politice, intruniti spre unu unicu scopu, si cugetu curatu de a lucrâ in interesulu tinentului acestei parti de tiara, numitu fundu regescu, in specie, si in interesulu patriei comune, in genere. Dea ceriulu ca acest'a sa fia unu auguru bunu pentru tote cestiunile ce privescu tiara si locuitorii ei, dea ceriulu ca sa vedimu faptice ca amu ajunsu la acelu seriosu ratiunamentu cu totii si sa o vedemu acest'a in srurtu tempu si din partea altoru confrati de nationalitate neromâna, încâtu sa putemu sa ne intielegemu despre adeveratele lipse si sa le putemu si esoperâ in interesulu patriei, carele este identicu cu interesele speciale ale locuitorilor ei.

Presidiulu conferintiiloru de doue dile a fostu condusu de Il. Sea dlu Paulu Dunc'a de Siao; iera referatulu Pa avutu in ambe siedintiele de dlu Dr. Ioanu Borei'a.

Discutiunea a fostu moderata si cu tactu de câtra toti participantii si de aceea sperâmu, ca si rezultatele intregii conferintiie voru fi acceptate cu oca mai viia multiamire din partea tuturor locuitoriloru binesimilitorii si buni patriotii din fundulu regescu.

Ne voindu a preocupâ câtu de putienu opiniunile publicului prin impressiunea ce a facutu asupra-ne totu decursulu conferintiiei ne abtinemu de a intrâ in meritulu afaceriloru, reproducendu la tempulu seu resultatulu conferintiiloru, ce representatiunea ce s'a primitu a se asterne la lorurile competente.

Atât'a credemu inse ca mai este in interesulu causei ca sa comunicâmu publicului inca de astadi:

Adunarea a tinentu doue siedintie, un'a joi in 1 Martiu, si alt'a Vineri in 2 Martiu si s'a intrunitu principialmente in trei puncte cardinali si adeca:

1. arondarea municipieloru fundului regescu, in 4, eventualmente in 5 municipie dupa recerintiele unei administratiuni mai usiore; si mai estine si deosebirea cetâtiloru libere de municipiele cercuali dupa cum este in comitate, si

2. in estenderea legii municipali si asupr'a fundului regescu cu exceptiunea votului virile;

3. in stergerea universitatiei ca unu ce superfluu si instituirea unei reprezentantie provisorie pentru administratiunea averei comune a fundului regescu.

In privinti'a punctului din urma a fostu si o propunere, carea se restringea numai prelânga pronuntiarea delaturârei universitatiei ca o corporatiune superflua, iera încâtu pentru administratiunea averei comune sa remâna cestiunea deschisa, si dupa cum voru aflâ proprietarii de bine spre a se administrâ in venitoriu. Propunerea acest'a din urma fiindu putienu spriginita cadîu.

In dîu'a ultima la deschiderea siedintiei presiedintele cetesce o telegrama sosita dela Brasiovu dela comitetele germane-ungare de acolo, prin care saluta cu caldura adunarea si doresce succesulu celu mai bunu; mai departe o epistola dela dlu Ioanu Macelariu din Mercurea de acel'a-si cuprinsu.

Adunarea si-a terminatu in 2 Martiu lucrâriile selo si in acea dî si in cea urmatore se departara participantii câtra caseleloru.

Fiindu lucru intetitoriu alragemu atentunea ro-

mâniloru din fund. reg. ca cele ce se voru impartasi de comitetulu nationalu ca rezultatu alu conferintiiei sa le subscrie câtu mai in graba ca sa se potta asterne de tempuriu dietei din Pest'a, pâna ce adeca nu vine cestiunea fundului regescu la desbatere si decidere.

Diet'a Ungariei.*)

Siedinti'a dela 4. Martiu 1873

Siedinti'a se deschide la 10 ore insainte de médi.

Parteniu Cosma: Onorab. Camer'a! In siedinti'a de eri d. presiedintele sa portatu facia de mine intr'unu modu, pre care ori si acum altmintrelea l'asin potea numi, numai „moderatu si cu tactu“ nu. Dreptu aceea, spre a chiarificâ situtiunea me vediu constrinsu a adresâ ministrului culteloru si instructiunii publice o interpellatiune, cu privire la objectulu, la care d. presiedinte nu mi-a concessu a vorbi. Eu asiâ sciu, ca de cându acest'a camera a facutu pendinte primirea summei de 4000 fl. ce s'a votatu ca ajutoriulu pentru gimnasiulu românû din Brasiovu, dela o conditione ce s'a redicatu la valôre de conclusu, gimnasiulu n'a mai primitu acesti bani, ba sontu informatu, ca metropolitulu de Sabiu a si descheratu, ca conditione pusa nu o pôte acceptâ si implini, si astfelu nici banii votati nu-i pôte redicâ. Deci deca lucrulu sta astfelu si deca comisiunea financiaria si camer'a scie acest'a, atunci intr'adeveru nu pricepu, pentru ce mai figurédia acei 4000 fl. in bugetulu, si pentru ce tocmai acum s'a aflatu de lipsa si cu scopu a se scôte din bugetulu stra-ordenariu si a se asiediâ in celu ordenariu, ceea ce insemna, ca rubric'a acest'a va avea se figurédia inca multu tempu in bugetu. Este lucru evidentu si palpabilu, ca deca camer'a va urmâ si in viitoriu scopulu de pâna acum, ca adeca banii sa nu se potta redicâ, atunci de buna seama sum'a acest'a vâ figurâ in bugetu pâna atunci, pâna cându noi vomu aduce legi si pâna cându biseric'a nu va renuncia la autonomi'a sa. Acest'a insa nu se poté presupune, ca pentru bani, fia ori câtu de multi, biseric'a se renuncie la autonomi'a sea, séu gimnasiulu sa se desbrace de caracterulu séu confessionalu. Figurarea celoru 4000 fl. in bugetu nu pôte avé altu intielesu, de câtu séu ca voimu se satirisâmu. Daru nu credu sa fia chiamarea legii séu se facemu din lege satira. Dreptu aceea mi-iau libertatea a adresa dlui ministru de culte si instructiune publica urmatori'a interpellatiune:

1. Ce s'a intemplatu cu cele 4000 fl. votati in bugetulu anului trecut ca ajutoriu pentru gimnasiulu românû din Brasiovu?

2. Dechiaratu-s'a reprezentanti'a gimnasiului din cestiune, séu metropolitulu gr. or. din Sabiu in privint'a acceptârii séu neacceptârii conditioniloru puse pentru redicarea acestoru bani? Deca dá, apoi

3. Comunocatu-a d. ministru acest'a dechiaratiune si comisiunii financiare in decursulu pertractarei bugetului?

Eu nu facu acest'a interpellatiune, pentru ca dora asiâ voi se suspitionediu pre d. ministru, ca a intrebuintiatu acesti bani spre alte scopuri, nu, pentru ca sciu, ca deca banii nu s'au redicatu, ei de buna seam'a se afla in visteri'a statului; ei eu ceru aceste desluciri, pentru ca camer'a se scie, ca redicatu-s'au banii ori bá; ori n'amu avutu ocaasiune se-mi dau parerea in acest'a privinti'a inaintea camerei si apoi d. ministru inca n'a dechiaratu cum sta lucrulu.

Interpellatiunea se presinta ministrului concerninte.

Camer'a trece apoi la ordinea dilei si dupa un'a scurta desbatere inchieia discussiunea a supr'a bugetului ministrului culteloru si instructiunii publice.

*) Dupa „Federatiunea“.

Dupa aceea se incepe desbaterea generale mai restrinsu a supr'a bugetului ministrului de justiti'a.

Ministrulu de justiti'a Paulu eria coventulu si dupa ce recunósce necesitatea imperativa de a completâ reformarea si organisarea justitiiei, insir'a apoi institutiunile cari in prim'a linia sontu de a se introduce séu organisâ, pre cam si reulu ce este d'a se delatorâ pre calea reformeloru. Intre acestea esto institutiunea notariloru publici; proiectulu de lege in acest'a privintia este dejâ gat'a; acesteia va urmâ ordenea advocatorulu, apoi simplificarea agendeloru judecatoriesci. Mai departe vâ nisui, ca reformarea procedurii penale si a celei civile sa se efectuesc'a câtu mai curendu si sa se inaugureze provisoriu pâna atunci, cându marea opera a codificatiunii pre acestu terenu va fi gat'a. Afara de acestea, oratorele crede a accelerâ si reformarea institutiunii essecutoriloru judecatoriesci, deca acest'a se va dovedi de rea si defectuósu. In fine oratorele dechiarâ, ca accépta propunerea comisiunii financiare, relativa la convocarea unei anchete de barbati de specialitate, cu carea sa se consulte in privinti'a noueloru reforme.

Ludovicu Kármán, avendu iu vedere multele egende ce sontu de a se resolve fara emanare, pentru ca justiti'a se nu suferé, crede ca cca mai buna si corespondetorie modalitate in asemeni impregiurâri oru fi, deca s'aru creâ in gremiulu ministeriului un'a sectiune codificatori'a de o parte, iera de alta parte o asemenea corporatiune din sinulu camerei deputatorulu.

Paulu Hoffmann dice, ca nimenea se nu se miunedié, ca comisiunea fin. s'a veditu necesitata a constata defectele si starea deplorabile a justitiiei. Caus'a e, ca sistemulu, in genere si specie, in mare si micu, nu platesce unu banu reu. Procedur'a trebuie se fia nemidlocita, verbale si publica; eeste suntu nisce conditioni asiâ de vitale si necesarie in câtu fara amanare si traganare trebuiecu introduse. Oratorele nu cere dela guvern unu programu mare, politicu, ci cere unu planu chiaru si decisivu. Siefulu justitiiei trebuie se scie, ce si cum vrea se lucre, pentru ca se nu cademu de nou in anomalie ca si cu ocaasiunea organisarei tribunaleloru.

Col. Tiszza inca semte, ca tribunalele, pre lãnga tota organisatiunea loru si pre lãnga tota inmultirea personalului judecatoriescu nu corespundu. Deci oratorele presinta urmatoriulu proiectu de resolutiune: Camer'a insarcinedia pre ministrulu de justitiie, ca se studiedie cestiunea, daca este cu potintia a se scôte si cum s'aru poté scôte din sfer'a agendeloru judiloru ordinariu tote acele cause civile mai secundarie, cari nu pretindu o procedura processuala ordinaria asemene si causele politiane mai secundarie si alte afaceri; apoi se iâ mesura. ca aceste cause sa se delibere intr'altu modu, — si despre acest'a se presinte câtu mai curendu unu proiectu.

Acestu proiectu de resolutiune se va tipari si distribui.

Siedinti'a dela 5 Martiu 1873.

Dupa deschiderea si verificarea procesului verbalu din sied. preced. presiedintele aduce la cunoscinti'a camerei, ca d. Elia Macelariu, alesu deputatu in opidulu Hatiegu, i-a respunsu la convocarea sea. — Se cetesce apoi respunsulu, alu cârui testu e urmatoriulu:

„Prea onorabile dile presiedinte!

La scrisóra dtele dela 16 Fauru nr. 339, pre carea eu amu primitu-o numai in 21 Fauru, si prin carea dtea me provoci, ca in terminu de 15 dile sa-mi presentu mandatulu si sa-mi ocupu loculu in camer'a deputatorulu, séu sa dau o dechiaratiune in acest'a privintia, — amu onóre a responde cu totu respectulu urmatorele:

Ce e dreptu, este adeveratu, ca majoritatea

alegatorilor din opidul Hatiegu m'au onoratu cu increderea si m'a facutu partasiu de distinctiunea de a me alege deputatu alu opidului mentionatu, fara ca eu sa fi umblatu dupa acesta onore si fara ca sa fi avutu cunoscintia prealabile si sa-mi fi datu consentimentulu in acesta privintia.

Dara nu mai pucinu adeveratu este si impregiurarea ca eu, in deplina intielegere cu alegatorii mei si in consonantia cu parerile lor si ale mele, amu facutu pendentu primirea mandatului de deputatu dela ore-cari conditioni. Si fiindu ca aceste conditioni pana astadi nu s'au implinitu, me vedu necessitatu a dechiará urmatórele:

Stim'a ce o detorediu alegatorilor mei, amórea ce o nutrescu in peptulu meu pentru patria si natiune, nu-mi concedu a me folosi de-o-cam-data de mandatulu de deputatu.

Aducendu-Ti acést'a la cunoscintia, Te rogu totu odata, dle presiedinte, sa primesci espressionea deosebitei stime ce Ti-o pastrediu. Alu Diale etc.

Sabiia in 2 Martiu 1873.

Elia Macelariu
consil. guvern. in pens.

Presiedintele intréba camer'a déca voiescu sa decida a cum 'a asupr'a acestei cestiuni séu mai t'ardiu? (Strigate: „Astadi!“ „Máe!“)

Gabrielu Várady: Ce este aici de a decide? D. Macelariu 'si depune mandatulu, camer'a já actu despre acést'a cá de regula si insarcinédia pre presiedintele cu publicarea nóuei alegeri.

Col. Tisza inca este de acesta parere, inse aru voi cá asupr'a acestni objectu sa se decida alta-data, de ore-ce acum nu este la ordinea dílei.

Albertu Perczel dice, ca in caus'a acést'a numai acea procedura póte sa fia corecta, care se usédia la depunerea fia-cáruí mandatulu. Camer'a n'are decátu sa ordone alegere nóua.

Alesandru Csánády obsérva, ca d. Macelariu prin nici uno cuventu nu dice ca 'si depune mandatulu, cere deci cá respunsulu sa se tipáresca si puna la ordinea dílei.

Col. Ghicz y dice, ca cele-lalte casuri despre depunerea mandatului, la cari s'a provocatu d. Perczel, nu suntu de a se asemena cu casulu acést'a, de ore-ce din respunsu nu se póte vedé chiaru, ca d. Macelariu 'si depune mandatulu. Spre a nu creá casu de precedentia, ceea ce intre aceste impregiurári, aru fi periculosu, oratorele este de parere, cá asupr'a acestui objectu sa se decida mai t'ardiu.

Presiedintele intréba apoi camer'a, ca voiescu sa iee indata mesuru in acesta privintia? — 59 deputati respundu cu dá, si 55 cu bá. Astu-feliu camer'a insarcinédia pre presiedinte a publicá a legere nóua in opidulu Hatiegu.

Camer'a trece apoi la ordinea dílei si dupa ce acceptá projectulu de conclusu alu comisiunei fin. precum si pre alu lui Col. Tisza, despre cari amu

amintitu mai susu, incepe desbaterea speciale asupr'a bugetului ministrului de justitia.

Titlurile 1—4 ale bugetului ordloariu se acceptá fara discussiune.

La titlulu 5 „Tabl'a reg. din Tergulu-More-siului“ cu 123,220 fl. dlu deputatu nationalu Parteniu Cosm'a atrage atentiunea guvernului si a camerei asupr'a abuzurilor comise de acestu foru apelatoriu, care in contra art. de lege 14 din 1870 in causele apelate dela judecatoriele singulare, in decursu de doi ani intregi, a judecatu totu in collegiu de cinco in locu de trei membri, prin ce a causatu daune imense atátu erariului, cátu si pártiloru litigante, cáci judecátile acestui collegiu tóte se nulifica si prin acést'a nu numai ca forului de casatiune i rapesco fórtu multu de lucru, nu numai, ca in doi ani de díle intrebuintiádu in locu de doi, pátru asesori, insasi tabl'a reg. a lucratu numai pre jumetate decátu aru si potutu lucrá, cí acum'a e silta de nou sa mai de judece odata totu acelea-si cause, iera pártile litigante, afara de daunele escánde, suntu inapoiate intru deciderea causei loru doi ani de díle. Deci, oratorele cere investigatiune severa contr'a presiedintelui acelu foru si pensiunarea lui. (In unulu din nrii prossimi vomu publicá discursulu intregu. Red. „Fed.“)

Titlurile 6 si 7 inca se acceptá fara discussiune.

La titlulu 8 Tribunalele si judecatoriele cercuali reg. cu 6,626.039 fl. deputatu nationalu Parteniu Cosm'a ia de nou cuventulu si dice, ca nu voiescu sa detraga nici unu cruceriu din som'a ce se recere pentru sporirea numerului judecatoriloru si a personalului de manipulatiune, inse róga pre ministru, ca intru dejudecarea lipsei de judecatori sa nu ia de cinosura numai numerulu restantieloru de acum, cáci acele suntu in cea mai mare parte astfelu de lucruri, cari prin introducerea notariateloru publice, a judiloru de pace si a unei legi forestiere (silvanale) negresitu se voru scóte din competinti'a judecatorieloru singulare, si prin acést'a impotienádu-li-se lucrulu celu putienu cu jumetate dela astadi se póte fórtu usioru intemplá, cá sporirea mai cu seama a judecatoriloru sing. se devina entia sine necesitate; poporulu vá avé du sustienea unu personalu scumpu de judecatori superflui, denumiti pre viétia. In fine fiindu vorb'a de denumiri nóue, róga pre ministru, cá se respectie legea de nationalitate mai bine de cátu antecessorulu séu si se considere deplinu calificatiunea cea mai ponderósa pentru unu judecatoriu, ca adeca atátu judii singulari, cátu si cei de tribunalu se prícepa pre deplinu limb'a poporului din tienstulu respectivu. (Discursulu lu vomu publicá intregu in unulu din nrii viitoru. Red. „Fed.“)

La punctulu despre „remunerarea esecutoriloru judecatorescu, cari functiunedia in afacerile seraciloru,“ care punctu inca se tiene de acestu titlu, a vorbitu si d. deputatu nationalu Dem. Bonciu. Dupa scurta desbattere bugetulu ministrului de justitia se

delibera intregu si camer'a trece apoi la discussiunea generale mei restrinsa a supr'a bugetului ministrului pentru aপরার তিহে। La acestu obiectu vorbescu in acést'a sied. Gabr. Várady, Ladisl. Tisza si Gr. Patrubby.

Epistola deschisa.

Clusiu, 14 Februaru 1873.
(Urmare si fine.)

Ceea ce voiescu a spune, e numai esprimarea acelei dorintie, cá in recomandat'a consultatiune sa binevoiti a decide si aceea cumca in foile pr. st. d-vóstre de acum inainte ve ve-ti ocupá cu cestiunea imensu momentósa a educatiunei inca si mai multu decátu páua acum, si ne ve-ti trage atentiunea mai adese-ori intre altele si la aceea cumca: nu e bine sa se inbuldiésca tinerimea mai numai la carierele de preoti, invetiatori, ampoiati si advocati, ci chiaru interesulu loru insusi, cátu si a natiunei intregi pretinde cá o buna parte a junimei studiósa sa se pregátésca pre alte cariere de sciintie reali, arte, industria, economia rationala, comerciu etc. etc. cari suntu totu atare carieri asemenea onorifice in comunu folosótie si relativamente mai independente.

A-si dori mai cu séma (pre lángá tóte ca cei inalti si bine meritati demnitari si alte prea stimáte organe intru a cároru suprema inspectiune si conducere suntu incredintiate gimnasiile, seminariile, si cele-lalte scóle románe confessionali, si respective invetiamentulu — fara indoiéla toti prea bine cunoscu recerintiele unei educatiune perfectu corespondietórie) dicu — pre lángá tóte aceste eu — din scopu ca incordat'a priveghiare a aceloru organe si a intregi natiune cu atátu mai siguru sa nu póta langedi — a-si dori cá foile nóstre sa nu incete a repetá fórtu adese-ori, cá: pentru Ddieu! nu cum-va la educatiunea tinerimei sa se póte grige singuru numai de cultur'a mentale, ci totu odata si de cea corporale, dara mai pre susu de tóte sa se intinda educatiunea si la nobilitarea inimei; cá asiá apoi tenerii, pre lángá sciintiele necesarie, practice si acomodate recerintieloru deosebiteloru cariere, la care se pregátésco, si pre lángá obicinuirea la o laboriositate diligenta, se mai capete si o dezvoltare sanatósa fisica, si sa fia implantate in fragedele loru animi unu simtiu adencu religiosu, moralitatea, amórea ferbinte cátra natiune si patria, simtiulu de onóre si dupa potintia tóte vertutile, ce servescu spre impodobirea omenirei.

Sementi'a cea buna — cu o corespondietórie modalitate semenata — nu va cadea pre stánca, ci in cele mai multe casuri — in pamentu manusu, adocendu fructele cele mai bune si cele mai folosótie. O generatiune juna in asta directiune crescuta va cunosce mai bine obligamentele sele, cá omu, crestinu, cetatienu, cá membru alu natiunei si cá patriotu, si va avé si voia mai zelósa de a implini conscientiosu aceste detorintie.

FOISIÓRA.

Contr'a critica.

Critic'a dlui I. M. Moldovanu.

(Vechi'a Metropolia de N. Pope'a)
(Fine.)

Mai incolo, d. M. se provóca la istoriculu Iohann Hintz, pentru cá sa ne convinga, ca biserica romána din Transilvani'a, fosese — cum dice Hintz — adusa pre la 1700 intru asiá strimtóre, de nu potea face alt'a, decátu sa aléga intre doue: ore imbracisá-va religiunea catolica, séu cea calvina! Apoi adauge: „Asiá vede lucrurile, asiá judeca unu istoricu strainu fara preocupatiune iera autoritulu v. „metropoli“ nu vede alt'a, decátu blidulu cu linte.“

Esemplaria consecintia si acést'a din partea d-lui M. Mai in susu d-sa 'si versá umorulu asupr'a provocárei autorelui „v. metropoli“ la Dr. Haise; iera mai in diosu dice, ca istoriculu N. Bethlen, la care inca se face provocare totu acolo aru fi interesatu, fiindu ca a fostu calvinu. Si apoi d-lui totu aici se provóca la Hintz, unu sasu contemporanu alu nostru, pentru cá sa justifice unionea facuta cu 173 de ani inainte de acést'a. Ce diferinti'a mare intre sasulu de adf Iohann Hintz, si renumitulu istoricu alu Transilvaniei Nicolau Bethlen din tempulu unionei! Numai dicu nimic'a, lectorulu si va sci face judecat'a din acestea de sine-si.

D. M. continua mai departe: „La pag. 107.

„Atanasiu de totu pucini aseclii a avutu la lucrulu inceputu de densulu, adeca la apostasia“, — 110 „Atanasiu nu avea partisani multi“, — p. 170, „numai o parte si inca fórtu neinsemnata s'a unitu.“

„Invetiatur'a acést'a e de totu nóua si pana aci necunoscuta. Ne dedasemu a tene, ca mai toti románii s'au unitu la 1700 si relapsulu s'a facutu, numai dupa ce strabanii nostri au facutu trist'a esperintia, ca prin unione au scuturatu unu calaritoriu si au luat pre altulu; au scapatu de superintendentele calvinu si au apucatu sub iesuitu.“

Aici, d. M. constatédia, póte fara sa scie, unu adeveru mare, din „v. metropolia“. Dsea dice, ca „strabanii nostri (se intielega cei ce trecura la unire) prin unione au scuturatu unu calaritoriu cu altulu, pre superintendentele cu iesuitulu“, iera eu, in „v. metropolia“ p. 128, amu disu: „ca unitiu prin unirea loru cu biserica papista 'si schimbaru numai unu jugu cu altulu.“

Cumca cele coprinse in „v. metropolia“ la paginile citate, voru fi o invetiatura de totu nóua si pána aci necunoscuta, credu si eu. Numai nu aru trebui d. M. sa se mire de acést'a, sciindu bine, ca mai nainte, in tempurile intunereculu, despotismulu ultramontanu, o carte ca „v. metropolia“ nici ca aru fi potutu vedé lumina. Pre atonci erá opritu a se spune adeverulu; iera astadi, haru Domnului, traimu in alte tempuri, celu pucinu adeverulu la potemu scrie mai liberu.

Incátu pentru aceea, ca „mai toti románii (pána acum lipsea mai ulu, si se dicea ca toti románii) s'aru fi unitu la 1700, se provóca d. M.

totu la cele sciute si cunoscute de toti, reproducu si in „v. metropolia“ la pag. 114 si 115: „ca actulu unionei (dupa S. Clainu si Laurianu) l'aru fi subscrisu 50—60 protopopi si 1500 de popi, — ca la sinodulu acést'a venisera si multime de laici (dupa Laurianu cáte 3 deputati din fia-care satu*) — ca sinodulu acést'a fú celu mai mare alu romániloru din Transilvani'a etc.“; iera in privinti'a relapsului adeca a repasirei romániloru dela unione la ortodossimu, ce dice ca aru fi urmatu dupa an. 1744, se provóca totu la Clainu si la rescriptulu imperat. din 14 Oct 1746 nr. 331, prin care s'aru fi renduitu „Protectorii religiunei unite.“

Eu, in „v. metropolia“ la pag. 114—125, amu tractatu acesta materia in speciale, o amu desbatutu din firu in peru, si, cu provocare la mai multi scriitori, producendu mai multe documente si relevandu diferite impregiurári momentóse si decidadóre, amu aretatu contrariulu dela asertiunile prementionate.

D. M., in locu sa fia resfrántu si probatu din contra, trece usioru si preste acestu capitulu, cum se aminti si mai susu, nefacendu alta reflexiune decátu un'a la o citatiune dela Sincai, apoi la N. Bethlen, despre care dice, cum vediurámu, ca aru fi interesatu, pentru ca erá calvinu.

Citatiunea mentionata privesce „actulu unirei“, despre care dice Sincai, ca in trestulu „nu suntu subscrisi metropolitulu Atanasiu si protopopii eu

*) Bá dupa Laurianu, se unisera la acelu sinodu numai in díu'a dintáiu 200,000 familii. Numai, sa insemnámu bine, nu ni se documentédia pána acum'a cu nimic'a atari aserjuni de totu batatóre la ochi.

Ōmenii astfelu educati voru fi mai adevirati crestini cā noi, mai strinsu voru observā in viēti'a loru principiile sante si umane ale religiei si ale moralului, voru fi mai iubitori si mai aj. tatori ai deapropeloi loru, voru fi mai recunoscatori pentru binefaceri; se voru alipi mai caldurosu la religionea loru, fāro sa fia in sa calbaziti de ur'a confessionale, si in tōta privint'a voru avē mai putiene erori, superstitiuni si vitiuri; nu voru fi bantuiti intr'atāt'a nici de cangren'a prea stricaciōsa a indiferentismului; servilismulu in ca si mai putienu lu voru cunōsce; voru sci mai usioru a se insuflēti pentru totu ce e bunu, nobilu si sublimu; in causele privitōrie la binele omunu mai arare-ori se voru lasā a se seduce de interesele egoistice si afectiunile personale; nu voru invidiā meritulu initiativei de altii, nu se voru nesuī a impededā reusirea si celoru mai salutarie lucruri singuru numai pentru ca realizarea acelor'a nu ei, ci altulu, ba pōte chiaru unulu pre carele personalmente 'lu urescu, a initiāt'o, ci mai scutiti de asemenea slabiciuni peatōse, vindecate de bōl'a nepasārei, nesupusi nici acelei ambitiuni vane cā sa voiēsa toti a fi numai conducatori, iēra soldatu de rendu nimenea: voru tienē mai pre susu de tōte binele de obsce si cāndu va fi vorb'a de natiune si patria, voru stā mai gal'a de a le aperā barbatesce, de a conlucrā zelosu pentru prosperarea si inlōrirea acelor'a, si cāndu se va recere — voru aduce ori-ce sacrificie pre altariulu aceloru idoli sacri.

Pre lānga aceste capetandu generatiunea juna prin o educatiune corespondentiōria in ca si o creștere practica deplinu acomodata recerintieloru aceloru cariere ce si-au alesu, si obicinundu-se la o laboriositate si competate si capetandu si o desvoltare fisica mai vengioasa: tenerii asiā crescuti voru sci pretiū mai bine valōrea tempului, voru fi mai serguitori, mai muncitori, mai diliginti, mai competati, mai pastratori si in tōta privint'a mai deplinu pregatiti la sfer'a loru de lucrare, cu carea au a se cuprinde in viēti'a, voru putē mai indelungatu si mai energiosu aduce la valōre capacitātile loru spirituale si fizice, si voru fi totu atāt'i membri folositori si ai familiei si ai societātiei. — O atare generatiune aru fi apoi intr'adeveru o garantia sigura pentru unu venitoriu mai ferice insusi a patriei nōstre comune si aru fi o basa solida pentru intarirea, inlōrirea si conservarea si a natiunei nōstre iubite.

Ti-amu fostu promisiu mai in susu prea st. dle ca despre tem'a acēsi'a nu voiū vorbi multu, si eata totusi nu amu potutu a nu mai spori vorb'a. Inse ce se facu? Cāci de cāte ori 'mi vine in minte obiectulu educatiunei, nici odata nu potu cugelā, nu potu vorbi si nu potu scrie destulu despre elu; si de ore-ce dela o acomodata educatiune a generatiunei nōue depinde sōrtea si inlōrirea natiunei si a patriei, asiā din parte-'mi amu firma convingere ca nici prea stim. d-vōstra cu prea on. d-tale colegi nu ne poteti atātū de adese-ori scrie

preotii de sub densii etc.; la ce d. M. reflectēdia, ca „s'a potutu aflā si altu esemplariu ca subscrip-tiuni. Si cumca s'a aflatu ne adeveresce S. Clainu, in Histori'a Dacor. p. 170.“

Dara Sincai scrie lamuritu si respicatu acestea: „Pre hārth'i'a, dice, ce se tiene in archivulu episcopiei Pagarasiului, despre care s'a luat acēsi'a scri-sōre (actulu de unire), nu suntu subscrisi metropolitulu Atanasiu si protopopii cu preotii de sub densii, ci dintr'unu protocolu de sub acēsi'a si Atanasiu se vede, ca pre tempulu acēsi'a au fostu protopopii preste atāt'i preoti cāti se insēmna dupa densii, adeca: (urmēdia numerulu protopopiloru cu numerulu preotiloru). Si asiā preste totu erāu protopopi 55, preoti 1582, cari aru fi trebuitu sa se subscrie, cu metropolitulu Atanasiu, si sa fia totu clerulu. Ce sci can'a fostu, ci numai capeteniile s'au subscrisu.*)

Aici Sincai vorbesce categoricu; elu dice ca „scie“, se vede ca elu hārth'i'a respectiva a avut-o in mână, in cātū nu mai incape nici cea mai mica indoiēla despre acestu adevēru. Tocm'a pentru aceea nu-mi lungescu nici eu vorb'a, ci indreptu pre lectori la „v. metropolia“, cā sa cetēsa mai pre largu si sa se convinge.

Incātū pre istoriculu N. Bethlen, observāi cele de lipsa mai susu.

Mai reflectēdia in fine d. M., ca nici Sincai

in foile d-vōstre despre acēsi'a cestione de viēti'a, cā acele scrieri se pōta fi privite de superflue; ba chiaru nici cāndu, de o mii de ori ne-ati repetā, ca pre lānga o educatiune rationale practica sa dāmu tenerimei si o creștere nationale patriotica, sa nu calbazimu si pre ei cu ur'a confessionale, si sa nu intrelassāmu cu tōte posibilele medilōce speciale a cultivā si nobilitā animile loru, dīcu, nici cāndu de o mii de ori ne-ati trage atentiunea la aceste, nici atunci nu s'aru potē spune cu dreptu cuventu, ca tempulu aru fi perdutu prin astfelu de iteratiuni dese; nu, asemenea lucruri nu ne poteti repetā destulu de adese-ori, de ore-ce (cā sa nu amintescu si alte consecintie daunōse) mai periculosi potu deveni pentru natiune, patria si intrēg'a societate nisce indiestrati cu sciintie, dara lipsiti de simtiemtele nobile ale animei si integritatea de caracteru; cu atāt'a mai periculosi potu deveni acēsi'a, cu cātū au spre serviciu la scopuri reutaciōse mai multu talentu.

Asemenea ōmeni (intru a cārora peptu nu esista nici unu simtiu nobilu si inaintea cārora nu e destulu de sātū nimic'a, cā sa nu jertfēsa ambitiuniloru si affectiuniloru personale, sēu intereseloru loru egoistice) prea usioru s'aru face unelte ōrbe a macaru cui-va in contra patriei si usioru s'aru lasā a fi folositi de toporiste de secrete chiaru si spre taierea arborelui natiunei sele insasi. — Decātū sa crescemu din tinerimea nōstra atari ōmeni, cu multu mai putienu daunōsu aru fi dōra sa remana aceea de totu fāro cultura scientifica mai inalta.

Dieu amaru ne-amu insielā in sperantiile nōstre intru unu venitoriu mai frumosu, dēca la educatiune amu trece cu vederea cele supr'a-atente. — In acestu casu tristu, numai unu Moise ne-aru mai potē dara mantui, care ne-aru conduce si pre noi pre toti intr'o pustia spre pribegire si nu s'aru mai inturnā indreptu pāna ce perindu noi cei vechi, aru succresce o generatiune juna vigorōsa, plina de iubire cātra patria si natiune, insuflēti pentru totu ce e sublimu si nobilu, si neinficiata de nepasarea, ur'a confessionale si de cele-lalte slabiciuni si erori ce bantuiāu pre nu putieni din generatiunea premersa. — Numai cātū e de temutu ca reitorcendū-se aru aflā mosiele loru parintiesci lu māni straine si nu aru mai putē cuprinde iērasi vetrele loru strabune. — Nu sum inse pessimistu; speru ca ne vomu putē vindecā si fāro aplicarea unui astfelu de medicamentu heroicu. — Bunulu Ddieu, care nu a lasatu sa piēra nēmulu romanescu de pre fati'a pamentului in decursulu de mai optu-spre-dieci secli viforosi, nu-si va retrage prepoterniculu ajutoriu divinū nici in viitoriu ci — precum avemu dejā mai multe semne bune — ne va indreptā cā sa ne potemu salvā de erorile si vitiurile nōstre sa ne potemu cu poteri unite apucā la labōrea regenerārei si inaintārei natiunei romāne, si implinidū-ne datoritiile nōstre

nici Bethlen nu aru fi dicendu ca „numai o parte si inca fōrte neinsemnata s'a unitu.“

Adevēratu, ca in modulu precitatu nici unulu din cei doi nu se esprima, dara pentru aceea ei totu-si o marturisescu amēndoi; cāci, ce alt'a insemnēdia marturisirea lui Sincai: „ca numai capeteniile s'au subscrisu“, decātū ca numai acei pucini adeca capeteniile primira uniunea? sēu ce alt'a insemnēdia marturisirea lui N. Bethlen, cāndu dice despre instalatiunea lui Atanasio, ca acēsi'a a chiamatu la Belgradu o multime de preoti sub pēdēpsa de 50 fl., si ca multi (dintre preoti) mergeau plāngendu, si unii diceau: „acum secerā orzulu, dara dupa orzu voru secerā si grānlu“ — decātū ca clerulu n'a primira unirea, ci i s'a impusu numai cu poterea? sēu ce alt'a voru fi insemnāndu protestele cele multe ale episcopului Dositeiu din Maramuresiu impreuna cu sinodulu seu, Brasioveniloru, Bārseniloru, Pagarasieniloru, Balgradeniloru, Hatieganiloru, Henedoreniloru etc. decātū ca aceste pārti considerabile ale Transilvaniei si Ungariei nu primira unirea? sēu ce alt'a voru fi insemnāndu cuvintele protopopului Nicolau Balomiri din Transilvan'i'a, carele pre la an. 1750 se duse la Petropolea si dete imperatesei Rusiloru Elisabet'a unu memoriu, pentru „milostiv'a protectiune a aderatiiloru orestini si a gintei valache din Transilvan'i'a, cari credinciosi suferē cea mai mare persecutiune, din cauza ca nu voiēscē sa accepte uniunea cu biseric'a romana etc. s. a. s. a. ce voru fi insemnāndu aceste tōte, si altele asemenea acestor'a,

— sa potemu pregati unu venitoriu mai frumosu si mai fericitu. — Deie Ddieu — cā asiā sa fia!!!

Permiteti-'mi prea pretiuite dle a mai reflectā in scurtu si la acelu pasagiu alu laudatului comunicatu din nr. 6. 1873 alu „Telegrafulu Romanu“ unde se dice ca: „intrunirea inteligintiei romāne intr'unu congresu este unu postulatu alu salutei nōstre nationale“.

Eu recunosc acēsi'a. — Prea bine a-ti estrasu din mentionat'a epistola dela anulu non, cumca de esemplu si pentru restaurarea solidaritātiei eu unu congresu nationalu inca lu tiēnu de unu medilocu de capetenie dēca acēsi'a va fi compusu asiā cā sa se pōta privi de o adevērata representatiune a natiunei si va stā incātū se pōte din ōmeni de o stare independenta si de caracteru.

Necessitatea unui congresu amu recunoscutu si la vēr'a anului 1872 in modest'a mea „opiniune separata“ carea amu predatu-o in conferint'a romāna alb'a-iuliana. Bā de cāndu cu dorere m'amu convinsu ca conferintiele sabiene si alb'a-iuliane au lasatu natiunea nōstra sfesiata in dōue castre antagonice si amu vedutu prea daunōsele urmāri, ce a produsu acēsi'a sfesiare nefericita — de atunci tienerea unui congresu nationalu bine compusu o considera inca si mai neamenabila necesarie.

Inse nu e taina ca adunarea unui atare congresu nu numai dela romāni depinde*); apoi si altmentrelea chiaru si dela congresu cu mai mare securitate vomu potē acceptā nisce rezultate imbucurātōre, cāndu (prin o impacatoriā tienuta a pressei romāne, scrupulosu evitātōre dupa potentia de totu ce aru mai potē resuscitā frecāri si anemositāti) voru fi mai molcomotie spiritele esarcerbate, si cāndu fāro amestecāri de personalitāti cu sānge rece, cu stricta obiectivitate voru fi dejā in foile nōstre politice desbatute cestionile deslegānde de congresu si tōte agendele acēsi'a-si voru fi — asiā dicendu — pregatite inainte. —

Inceptulu la acēsi'a este dejā facutu prin publicarea cunoscutului cu multa diligentia compusului elaboratu.

Aru fi de doritu cā: foile nōstre politice pre bas'a punctuatiuniloru amintite, sēu macaru pre ca alta basa, se continuede discussiunile asupr'a agendelor congresului — cu obiectivitate si bun'a-vointia reciproca; cā asiā apoi fiindu ideile mai bine lamurite si aduse in consonantia, cāndu se va tienē congresulu, cu mai buna pregatire se pōta lucrā acea adunare nationale pentru salutea natiunei nōstre si a patriei.

Discursulu

dlii deputatu nationalu Dem. Boncio, rostitu in camer'a reprezentantiloru dietei ungueresci, in sēdinti'a din 26 Fauru n. a. c. la desbaterea generala

*) Bā numai dela ei. Red.

alt'a decātū, ca numai o parte si inca fōrte neinsemnata s'a unitu?*

Acēsi'a este critic'a dlii I. M. Moldovanu. Si din aceste dōue, adeca „Critica“ si „Contra-critica“, crediendu, ca on. lectori prea lesne 'si voru potē formā o convictiune deplina despre adevērolu lucrului, mi incheiu si eu contra-critic'a mea acēsi'a pre lānga asigurarea, ca nu amu avutu alta nesuintia mai sacra inaintea ochiloru, decātū a contribui si aici dupa potentia spre chiarificarea adevērului*).

Sabiū, in Ianuariu 1873.

Nicolau Pop e'a.

*) Cu bucuria si cu multa placere amu impartasitu acēsi'a contra-critica prin colōnele acestei foi publicitūi nostru cetitoriu. Suntemu de cea mai firma convingere ca cetitoriloru li s'a datu ocaziunea nu numai a celu o contra-critica, dara totu deodata a capetā o idea adevērata despre adevēratulu pretiu a partiei acēsi'a din istori'a nōstra nationale ce o formēza biseric'a nōstra si institutiunile ei, precum si evenimintele istorice din biseric'a nōstra nationale.

Aserlulu acēsi'a alu nostru 'lu dovedesce intrēg'a vechi'a metropolia“ si „contra-critica“ cu deosebire inse lu dovedesce partea aceea a istoriei nationale carea privesce continuitatea cea vechi'a si istorica a indigenitātiei nōstre in patri'a nōstra strabuna de carea se silescu strāinii sa ne argumenteze ca suntemu privati. — Fiindu ca intrēg'a contra-critica se retiparesce in brosiuri cu tipariu frumosu in tipografi'a nōstra archidiecezana (50 cr. brosiur'a), credemu ca implinim o dupla detorintia recomandāndu-o tuturor romāniloru binesimitori. Red.

*) Cronic'a lui G. Sincai la an. 1700.

